

ԾԱՆՈԹՈՒԹԻՒՆՔ
Տնօրէնութեան տարազրու թիւնն է Պ. Վ.
ՊԱՌՆԱՆՆԱՆՔ
Հանդիսիս վերաբերեալ նամակ կամ գրութիւն
Տնօրէնին պիտի ուղղուի իմամ Սէի Խան
Թիւ 13.
Հրատարակի ամեն ամսոյ 1 ին 11 ին եւ 21 ին.
Տարեկան գինն է 50 դրոս 2.
Երանուցման տողին 1 դրոս 2.
Գուրս երթալիք լրագրիւններուն ծախքը առ-
նողին վրայ է.

Ս Է Ր

ԳՈՐԾԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆՔ
ԻԶՄԻՐ. Սիմոնաքիան Թարու թիւն ազա
ԻԶՄԻՐ. Տ. Արիստակէսեան Մեղրոն ազա
ՊԱՐՏԻՉԱԿ. Միշտական Թորոս ազա
ՀԱՆԼԻՊ. Քիւրքեանոֆ Գովհանէս ազա
ԿԱՐԻՆ. Մարտիրոսեան Պետրոս ազա
ԱՐԱՊԿԻՐ. Մամսեան Ջիւան ազա
ԵՊԻՊՏՈՒ. Կարապետ. Պօղոս Էֆէնտի
ՏՐԱՊԵԶՈՒ. Մուրադ. Եղուարդ ազա
ՔԷՐԱՍՈՒ. Մարմանեան Գ. Խ. ազա
ՏՓԵԹՈՒ. Կ. Հունու տէնանց Պետրոս ազա

ՏԱՍՆՕՐԵԱՅ ՀԱՆԴԵՍ

ՈՒՍՄԱՆՑ, ԳԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԳԵՂԵՑԻԿ ԴՊՐՈՒԹԵԱՆՑ

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ՈՒՍՈՒՄՆԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ ՏՐԱՄԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆՔ

Տարեգրութիւն դպրոցական. — Կանոնադրութիւն Ուսումնական
Ժողովոյ. — Բանք առ նոյն ժողովն. — Վիճակ Հայ վարժարանաց
եւ պիտանութիւն արուեստից. — Վսեմութիւն բարձրագոյն ուս-
մանց. — Պ. Տիւրիւի ՚ի վերայ դաստիարակութեան. — Յորդոր առ
առ հայ մանկաւն.

Հատ չ'ընելու ահա դպրոցական տարին աւարտելով եւ
աշակերտք իրենց հոգնութիւնն առնելէ ետքը, դարձեալ
ուսմանց ընթացքը սկսեցին. Ուսումնական խորհրդոյն կա-
նոնադրութիւնը մեր աչաց առջինն է, եւ թէպէտ անոր մէջ
կը կարգանք, թէ Ուսումնական խորհուրդը կը քննէ նախա-
կըրթական եւ երկրորդական վարժարանաց ուսմանց ընթաց-
քը լրացունող աշակերտները, բայց դժբաղդաբար մինչեւ
ցարդ չ'լսեցինք թէ ո՞ր վարժարանի քննութեան ներկայ դրա-
նուեցան խորհրդոյն վեճարդոյ անդամները, կամ որ պարզե-
ւաբաշխութեան հանդէսը իրենց ներկայութեամբ եւ ճարտա-
սան տեսնաբանութիւններով պատուեցին. Եւսո՞ղ դժբաղ-
դութեանս, դեռ մեր ազգային վարժարանաց ուսմանց առ-
տիճանը հաղիւ թէ առաջին տարրերուն կը հասնի, թէ-
պէտ Ուսումնական խորհրդոյ կանոնադրութեանը նայելով,
եօթը տարեկան հասակին վարժարան մտնող մանկունք, տա-
սըն եւ չորս տարուան չեղած քանակագէտ, բնագէտ, լեզ-
ուագէտ եւ փիլիսոփայ դարձած դուրս պիտի ելնեն. Եւսո՞ղ
դժբաղդութեանս. կ'ըսենք, վստահ ընդունայն առաջար-
կութիւններով դաստիարակութիւնն անհնար է որ քայլ
մ'ալ առաջ երթայ, եւ ինչպէս բիւրաւոր զրօնները քանակու-
թիւն մը չ'են ձեւացուներ, այնպէս ալ հարկաւոր իղ-
ձեր ու փափաքները քանի որ գործադրութենէ զուրկ կը մը-
նան, ոչինչ են եւ ՚ի զուր կը վստահին. Եւսո՞ղ կը թողունք
Ուսումնական խորհրդոյ կանոնադրութեան քննադատու-
թիւնը, բայց մեք կանխաւ ներողութիւն խնդրելով կ'ըսենք.
Չեր պարտաւորութիւնը կանոն մը խմբագրելով անգին քաշ-
ուիլ չ'է, ազգային վերածնութեան գործը ձեր ձեռքն է, եւ
դուք պիտի յարգիւնս ածէք զայն դաստիարակութեան խըն-
դիրը լուծելով. Բոլոր ազգային վարժարանաց վրայ հսկել,
աւանդուած ուսմանց ասպարէզն ընդլայնել, աշակերտաց
խրախոյս տալ, վարժապետաց ճշգրիտ արժէքը հասկնալ եւ
ձեռնհաս դաստիարակներ հասցունել, ասոնք Ուսումնական
խորհրդոյ մը գլխաւոր պարտակութիւնները կը բաղկացու-
նեն, որոց կատարմանը համար եթէ դուք անհոգանաք,
մամուլն իր ձայնը պիտի բարձրացունէ, եւ անոր ձայնին
ուժգնութեան փորձը չ'ենք կարծեր որ անդունելի ըլլայ.
Քանի՞ վարժարաններու այցելութեան ելաք, եւ անկոր-
դութեանց դարման մատուցիք, քանի՞ վարժապետներու կա-
րողութիւնը քննեցիք եւ անոնց արժանաւորութիւնը կշեռ-
ցիք, քանի՞ աշակերտաց ջանքերը պսակեցիք կամ հեղգու-
թիւնը կշտամբեցիք. Հայաստանի անունը չ'ենք յիշեր, վա-
սըն զի հեռաւորութիւնը բաւական պատճառ մ'է, Հա-

յաստանի, ուր անուսումնութեան մուսլը գրեթէ մշտնջե-
նաւորապէս տիրելու կ'սպառնայ. Եւսո՞ղ գոնէ ջանք մ'ընե-
լու չ'է՞ր արդեօք այն մուսլը փարատելու համար, գոնէ վար-
ժարանաց ներկայ վիճակին վրայ անդեկազիրներ ուղեւոր չ'էր,
որպէս զի կրթութիւնը տարածելու ապագայ միջոցներուն
պատրաստութիւնը դիւրանար. Չենք կրնար պահանջել որ
քանի մը տարուան մէջ դաստիարակութիւնը իր կատարե-
լագործութեանը հասնի, բայց չ'ենք կրնար նաեւ այժմեան
այս մեղկ անհոգութիւնն առանց կշտամբանաց թողուլ.

Կան ոմանք որ յառաջ հարստութիւն ետքը կրթութիւն
կը պօռան — առաջ հաց ետքը գլխութիւն, — բայց մտա-
ծելու էին այնպիսիները որ քաղաքակրթեալ աշխարհին մէջ
հարստութիւնը տգիտութեամբ չ'վստակուիր եւ ոչ ալ հացը
կոշտ աշխատութեամբ կը գոյանայ. Ուստի մենք կ'ըսենք
նախ կրթութիւնն, արուեստներն ու գիտութիւնները թող
ճաղկին, եւ յայնժամ ոչ եւս հարստութիւնը մեզնէ կը փախ-
չի, ոչ եւս անսահման ճոխութիւններ ունեցող երկիր մը
մեզի համար անպտուղ կը մնայ. Եթէ «սփւլ» մ'ըլլայինք
նախնական կրթութիւնը ձրիապէս եւ բռնի տալու է կ'ը-
սէինք, այսինքն ամեն ծնողք պարտաւորցունելով որ իրենց
զաւակները դպրոց ուղարկեն, բայց եթէ քիչ մը դժուար
պիտի ըլլայ ասոր գործադրութիւնը, գոնէ ազգային վար-
ժարանաց մէջ, ուր ձրի դաստիարակութիւնն արդէն կայ,
արհեստներու դաստիարակութիւն ալ մտցունելու է, որպէս
զի աշակերտք կրթութեամբ հանդերձ ապրուստի միջոց
մ'ալ վստառելին. Եսով ըսել չ'ենք ուղեւոր որ ամեն վարժա-
րաններ արուեստանոցներ ըլլան, այլ քանի մը մասնաւոր
դպրոց կրնան այս նպատակիս ծառայել. Տարեկան հանդի-
սաւոր պարգեւաբաշխութիւններն աշակերտաց մէջ ազնիւ
նախանձ մը ձգելով անոնց եռանդը կը բորբոքեն, եւ երբ
այսպէս նախնական կրթութիւնները կ'ընդհանրանան, բարձ-
րագոյն ուսմանց վարժարան մ'ալ, որոյ հարկաւորութիւնը
բացատրելու պէտք չ'ունինք, եկեղեցականներ, վարժապետ-
ներ եւ գրադէտներ կը հասցնեն ազգին.

Թէ ո՞րչափ հարկաւոր է բարձրագոյն ուսմունքն ալ,
ատիկա աւելորդ է ապացուցանել, եւ նոքա որ մեր ազգին
մէջ ալ դպրութեանց ճաղկիլը եւ մտաւոր մշակութեան կը
փափաքին՝ պէտք է որ նախնաց դրականութիւնն ալ չ'ար-
համարհեն. Ուսմունք կան որք նիւթապաշտութեան (մա-
թեմատիկա), եւ ուսմունք ալ կան որք մտաւորականութեան
(սրբիւթիկալիզմ) կ'առաջնորդեն, եւ եթէ առաջնոյն նը-
ւաստութեանն եւ երկրորդին վերացականութեանն խորշիկ
կ'ուղենք, պէտք է որ իմաստուն դրութեամբ մը մեր ազ-
գային դաստիարակութիւնն այնպիսի հիմանց վրայ կառու-
ցանենք, որ չ'է թէ միայն նիւթական կեանքը շահի՞ այլեւ
մտաւորականն ալ.

Գաղղիոյ հասարակաց կրթութեան պաշտօնէին, Պ.
Տիւրիւի, հանձարով լեցուն ճառերը քանիցս անգամ մեր
ընթերցողաց հաղորդած ենք, եւ անոր խօսքերուն վսեմու-
թեան ճաշակը չ'ենք կարծեր որ մեր ազգայնոց ալ անհաճոյ
եղած ըլլայ. Փարիզի ակադէմիաներուն պարգեւաբաշխու-

Թեան հանդիսին օրը, Պ. Տիւրիւի նմանապէս ճառ մը խօսեցաւ, որն որ կրնանք ըսել Թէ, դաստիարակութեան խնդրոյն վրայ գերազանց լոյս մը կը սփռէ, և մեզի համար ալ հետեւելու արժանի ազդարարութիւններ կու տայ:

«Նդհանուր դաստիարակութեան համար, կ'ըսէ Պ. Տիւրիւի, պէտք է ուսմանց առաւելութենէն խոյս տալ, եւ աւելի անոնց խորը իջնալքան Թէ մակերեւոյթը ծանօթութեամբ ընդլայնել: Արք մանկան մօքին մէջ այն յատկութիւնները կը դրուին, որք միշտ պիտի հարկաւորին իրեն անուէն յարգել տալու եւ իւր ճակատագիրը բարձրացունելու համար, այն ատեն մանուկը կ'ընդունի ինչ որ անմիջապէս մարդուս պէտք է, եւ ամեն ասպարէզներու բանալին իւր ձեռքը կ'ունենայ: Ի բայ թողունք ուրեմն մեր ճեմարանաց մէջ այնպիսի ուսումներն, որք մարդկային մտաց յառաջադիմութեանը չ'են նպաստել: Տեսական գիտութիւնն է ճշմարիտ գիտութիւնը, եւ միայն անով կը ձեւանան այնպիսի մարդիկ, որոց լուրջ ուսմանց բարձունքէն կը բղխին արհեստից մէջ եղած գործնական ճշմարտութիւնները... Միշտ նորանոր արուեստից ծնունդ տուողներն, իրողութեան աշխարհէն խիստ հեռու երեւցած զիննութիւններն (Թէօրի) եղած են: Ամենէն վերացեալ համարուած գիտողութիւններն առաջնորդած են, տեսաբանութեան մէջ, նաւային լապտերներու (Ֆար) եւ լուսանկարի հնարագործութեանը, բնալուծութեան մէջ այնչափ հրաշալի գիտերու որովք ճարտարութիւնն ու երկրագործութիւնը կը վերանորոգի, բնագիտութեան եւ մեքենականութեան մէջ այնչափ նրբին կամ զօրաւոր մեքենայից շինութեանը, որք ապստամբ նիւթը մարդուս ձեռքին ներքեւ նուաճուած ցոյց կու տան: Այնչափս ո՞չ սպաքէն այն մեծ մտածողներն եղան, Աուգերիկոս, Քէթլեր, Գալիլէոս, Նեւտոն, Լաբլաս, որ այժմեան աստղագիտութիւնը հիմնելով նաւարկութիւնը կերպարանափոխեցին, եւ հինաւուրց Արամազդը, որուն ձեռքէն Փրանքլին—արդէն յալիշտակեց իւր շանթը, ո՞չ ապաքէն օր մը, գիտութեան զօրութեամբ փութորիկներն ալ անզօր պիտի տեսնէ մեր վրայ իրենց կատաւորութիւնը թափելու... Բժշկականութիւնն առողջապահութիւնը ստեղծեց եւ ահա մարդուս կեանքը երկարացու: Իսկ փիլիսոփայից եւ իրաւագիտաց վարդապետութիւններուն վրայ խօսիլ չ'եմ ուզեր, որք ընկերական կարգը կը չափաւորեն եւ օրինաց մէջ արդարութիւնը կը մըտցունեն...»:

Մտաւորականութեան սրբազան հոլը վառ պահելու համար, Պ. Տիւրիւի շինացւոց ազդը մեզի օրինակ կը բերէ, որոց ճարտարութիւնը Թէպէտ եւ քանի մ'արուեստից մէջ անզուգական հանդիսացած է, բայց ամեն բան անարգ զգայութեան ընծայելով եւ միտքը նիւթականութեան գերի ընկելով, երբեք գիտութեան կատարեալ աստիճանի մը հասած չ'են: Քանզի շինացիք ի զուր համարած են այն հանրական եւ անշահասէր ուսմունքը, որով մարդս նիւթէն կը տարբերի եւ կը բարձրանայ դէպ ի վեր, ուր վեհ մտածութեանց եւ ազնիւ զգացմանց հետ կը բնակի անխառն ճշմարտութիւնը: Տեսական ուսմանց վեհմութիւնը պանծացունելով, Պ. Տիւրիւի գործնականն ալ չ'մոռնար— Թէօրի է պիլոսոփան, այս է իւր ատենաբանութեան գլխաւոր իմաստը, եւ բարձրագոյն դասու ճեմարաններուն կը թողու որ տեսականը մշակելով, զօրաւոր հանձարներ յարուցանեն, իսկ գործնականը մասնաւոր դպրոցներու կը ձգէ, ուսկից արուեստաւորներ, երկրագործներ եւ վաճառականներ եւնեն: Իսկ կենդանի լեզուաց գիտութեան նկատմամբ, Պ. Տիւրիւի կը ծանուցանէ Թէ իւր ջանքն այն եղած է որ այս ուսմունքս բոլորովին գործնական եղանակաւ աւանդուի, վասն զի եթէ Աթէնքի եւ Հռոմի մէջ մարդկային մտածութիւնն ամենէն վայելուչ կերպով բացատրուած ըլլալուն համար, աշակերտք Յոյն եւ Լատին լեզուները կը սովորին որ-

պէս զի մտածութեան վարժութիւն, պէտք է որ կենդանի լեզուաց ուսմունքն ալ խօսակցութեամբ վարժութիւն:

Այսքանս մտաւոր կրթութեան համար, բայց նախնի Յոյները մտաց հետ մարմինն ալ ի միասին կը ձեւակերպէին, ուրեմն:

«Մենք ալ անոնց նմանինք, կ'ըսէ Պ. Տիւրիւի, մեր խընամոց եւ հոգատարութեան մեծագոյն մաս մ'ալ նուիրենք մարմնոց մարդութեանց եւ առողջապահական խնդիրներու, ասով Թէ' ընտանիք եւ Թէ' մարդկային ընկերութիւնն ալ կը շահի»:

Եւ վարժապետներուն դառնալով:

«Ինչպէս այն հռովմայեցիին, կ'ըսէ, որ իւր վերարկութիւն ծալքերուն մէջ աշխարհիս ճակատագիրը կը կրէր, դուք ալ ձեր ձեռքին մէջ կը կրէք հայրենեաց առաջին և սիրելագոյն շահերը, որովհետեւ ասպագայ Պաղղիան ձեր դաստիարակած սերունդներով պիտի բաղկանայ, Պարոնայք, ձեր զօրութիւնը ճանչցէք, սովորութիւնները դաստիարակութեանէ, և լաւագոյն ու տեւական օրէնքներն ալ սովորութիւններէ կը ծնանին»:

Այս գեղեցիկ ատենաբանութիւնս կը վերջանայ խրատ խոյս տալով աշակերտաց, որ Պաղղիոյ արժանաւոր զաւակներ ըլլան և քաջութեամբ դիմեն այն շաւղին մէջ, զոր արդէն բացուած է իրենց առջեւ: Արնա՛նք արդեօք մենք ալ չ'այ աշակերտաց նոյն յորդորները տալ, կրնա՛նք արդեօք ըսել Թէ հայ մանկունք, դուք ալ յառաջ ընթացէք որպէս զի Հայաստանի արժանաւոր զաւակներ ըլլաք, կրնա՛նք արդեօք մատնանիշ ցոյց տալ այն բարոյական լուսաւորութեան շաւղը, զոր Մատթիւսմութիւնը մեր ալ առջեւ կը բանայ: Այո՛, Պ. Տիւրիւի ատենաբանութիւնը ծալքելով անդին դնելէ ետքը, մեր ալ սիրտը կը դրդի այն զգացումներով, զոր իւր երիտասարդ ունկնդրաց հաղորդել կ'ուզէ, և մեր ալ ուրախութեամբ կ'ողջունենք արդէն ճապարակայն եղած լուսաւորութեան արշալոյսը:

ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ

ԵՒ

ՀԱՅՏՈՒԹԵԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

Բ

Արք որ Ամերիկայի անկախութեան հրատարակութենէն տասն եւ մէկ տարի ետքը, 1787 ին, գաշնակցութեան գիրը կնքուեցաւ, այն ատենի երեքտասան գաղթական նահանգաց մէջ, ընտրելի նախագահի մը ներքեւ կեդրոնական Այսլանութիւն մը հաստատուեցաւ, բայց սա պայմանաւ որ ամեն մէկ նահանգ ինքնիշխան ըլլայ եւ իր սովորութիւններուն համեմատ վարուի: Միացեալ—նահանգները մէկ կողմանէ գաշնակցութեամբ միացած մանր հասարակապետութիւններ էին, իրենց առանձին օրէնսդրութեամբ, միւս կողմանէ ալ զօրաւոր Սահմանադրական կառավարութիւն մը, Ազգային Արեւսիսանութեամբ: Արդ ամերիկան Սահմանադրութիւնը իւրաքիւր նահանգի ինքնիշխանութիւն տալով կերպով մը միութենէն բաժնուելու ալ արտօնութիւն տրւած կ'ըլլար, և այս խնդրոյն վրայ ծագած անհամաձայնութիւնները, երկու զօրաւոր կուսակցութեանց ծնունդ տրւած էին: Առաջինն էր Գրեյթ-Պիլզ Կամուալար ըսուած մասը, որ Արեւոտեան Այսլանութեան իշխանութիւնը չափաւորելու եւ նահանգաց ինքնիշխանութիւնը պահպանելու կը ճգնէր միշտ, եւ երկրորդ Էթ-Պիլզ Կամ հասարակապետութեան ըսուած մասը, որ միշտ Արեւոտեան Այսլանութեան կուսակցից կը հանդիսանար, և հասարակապետութեան միւս անբաժանելիութեանը նախանձախնդիր կ'ըլլար: Քանի որ միութիւնը հարկաւորութիւն մը սեպուած էր ամենքին համար, և նահանգներուն շահն իրարու չ'էր հակառակել, այս երկու հակառակ կարծիքն ալ, տեսականէն գործնակա-

քովս են. բոլոր Տերութեան մէջ երջանկութիւն եւ խաղաղութիւն տիրած է ամեն ատենի պէս:

Եւ մեծ թղթեր բանալով հետեւեալը կարդաց.

«Մաւահանգիստ Սալերնի: Ամեն բան անդորրութեան մէջ է. Մաքսէն սովորականէն աւելի բան գողցուած չէ. Երեք կռիւ նաւաստեաց մէջ, վեց՝ դանակի հարուած, հինգ՝ հոգի յիմարանոցը մտած: Մոր բան մը չի կայ»: «Քաղքին մէջը: Տուրքերը կրկնապատկուած են, յաջողութիւնը եւ բարոյականութիւնը օր ըստ օրէ կաւենայ: Երկու կին անօթութենէ մեռած, տասը նորածին մանկունք դուրս ձգուած, երեք այր կիներնին ծեծած եւ տասը կին այրերնին, երսուն գողութիւն, երկու մարդասպանութիւն երեք թունաւորութիւն: Մոր բան մը չը կայ»:

— Ուրեմն բոլոր դիտցածներդ ասո՞նք են, ըսաւ Սուլափէլ զայրացած, ահա ես առանց Տերութեան գործոց մէջ խառնուելու պաշտօնն ունենալու ձեզմէ աւելին խնայած եմ: Մարդ մը փայտի տրցակի մը վրայ հեծած ամբողջին հրապարակին վրայէն անցեր ու աղջկիս կախարդեր է որն որ ելեր անոր հետ ամուսնանալ կուզէ հիմա:

— Տէր, ըսաւ Միսթիկրիս, ես անգիտակ չէի այս պարսպային, պաշտօնեայ մը ամեն բան կ'իմանայ, այլ հարկ չի կար որ ասանկ ոչինչ բանի մը համար ձեր վեհափառութիւնը հոգ ընէ. հիմա այդ մարդը կախել կու տամ եւ ամեն բան կը լինայ:

— Բայց այդ թշուառականին ուր ըլլալը դիտե՞ս մի:

— Անտարկոյս, կրկնեց Միսթիկրիս, պաշտօնեայ մը ամեն բան կը տեսնէ, ամեն բան կը լսէ:

— Պա՛րոն ըսաւ թագաւորը եթէ մէկ քառորդ ժամու մէջ՝ այդ չարաճըճիկն դէմս չի գայ, պաշտօնդ պիտի ձգես այնպիսի անձանց որոնք միայն տեսնելով ու լսելով բուական չեն համարիր, այլ եւ կը գործեն. հիմա գնա՛ բանդ: Միսթիկրիս, առանց իւր սովորական զուարթութիւնը այլալեւ ըլլալէն սենեկէն դուրս ելաւ. այլ մէկ մը ինքզինքը վարի սրահը նետելուն պէս կասկարմիր կտրեցաւ ու շուտաւ առաջին դեմն ելող բարեկամին թեւը մտաւ. բարեբաղդ դիպուած ծով մ'ալ զինք դիմաւորողը Ոստիկանութեան պաշտօնեայն էր: Միսթիկրիս ասի տեսածին պէս քղանցքէն բռնեց.

— Պարո՛ն ըսաւ, ամեն մէկ բառին վրայ կենալով, եթէ տասը վայրկեանէն փայտի կապոցի մը վրայ հեծած Սալերնի մէջ չընող մարդը ինծի չը բերես իշխանութենէդ ինկած ես. կը լսե՞ս, իշխանութենէդ ինկած ես. հիմա գնա՛ բանդ:

Խեղճը այս սպառնալիքէն շուտաւ շտակ Ոստիկանութեան տեսչին վրայ վազեց.

— Ուր է փայտի կապոցի մը վրայ պտըտող մարդը, ըսաւ.

— Ինչպէ՞ս մարդ, հարցուց Ոստիկանութեան տեսուչը:

— Երկար հարցումներ պէտք չեն արդէն մինչեւ ցարդ զանի ձերբակալած չըլլալը մեծ պարտազանցութիւն մ'է քեզի, եթէ հինգ վայրկեանի մէջ այդ մարդը հոս չը գտնուի քեզ կը վաճառեմ. հիմա գնա՛ բանդ:

Ոստիկանութեան տեսուչը ամբողջին պահանջող վրայ վազեց, որոնք նարտ խաղալով հասարակաց անդորրութեանը կը հսկէին:

— Անպիտանք գոչեց, եթէ երեք վայրկեանի մէջ փայտի կապոցի վրայ պտըտող մարդը չը գտնուի ծեծի տակ ձեզ կը մեռցնեմ. շո՛ւտ. վազեցէ՛ք. խօսելու ատեն չէ:

Բոլոր խումբը հայհոյանքներով դուրս թափեցան երբ ի մաստունն Միսթիկրիս իւր պաշտօնատարը գործունէութեանը վրայ վստահ՝ դարձեալ իւր ամեն ատենի ինքուներես դէմքը առնելով Արքային սենեակը կը մտնէր:

50

Միսթիկրիս արքային տկանջէն երկու խօսք ըսաւ որ քիչ հաճելի չեղան: Սալարդ մը այրելու խորհուրդը իրեն դէշ չեկաւ. Ասի իւր թագաւորութեանը պատիւ բերող

գեղեցիկ դէպք մը, ապագայ սերունդը աղչեցնող խմաստութեան ցոյց մը պիտի ըլլար:

Միայն մէկ բան մը կը նեղէր զԱրքայն որ էր խեղճ Ալէլին որն որ արտասուաց հեղեղներ կը հոսէր եւ զոր իւր սենեակը տանելու համար սպասուհեաց ըրած ջանքերը պարսպ կերթային:

Միսթիկրիս աչքին ծայրովը մէկ մ'Արքային նայեցաւ վերջը իշխանուհւոյն մօտենալով մեղմ ձայնով մ'ըսաւ.

— Տիկին հիմայ ինքը կու գայ եւ պէտք չէ որ ձեր լալը տեսնէ: Եւ հակառակն զարգարուեցէք ու գեղեցիկացուցէք անձերնիդ որ զձեզ տեսնելը միայն իւր երջանկութեանը ապահովութիւն մ'ըլլայ:

— Միտքդ հասկըցայ բարի Միսթիկրիս, աղագակեց Ալէլի. Եւ հորհալաւ եմ հայր իմ, շնորհալաւ եմ յաւերցուց, Արքային ձեռացը վրայ իյնալով զոր համբոյրներով կը ծածկէր. օրհնեալ ըլլաս, հազար ու հազար անգամ օրհնեալ:

Ուրախութենէ ինքզինքը կորուսած, գլուխը բարձր, աչքերը փալիւռն ու այնչափ ուրախ այնչափ երջանիկ որ դուրսը զինքը դիմաւորող առաջին սենեկապետը կեցուց, ինքն անձամբ իւր մերձակայ ամուսնութեան լուրը տալու համար:

— Բարի սենեկապետ, կրկնեց հիմայ, պիտի գայ. դու ալ պէտք եղած պարտքը իրեն ըրէ եւ ապահով եղիր որ ապերախ չիմք գտուիր քեզի:

Երբ արքայն Միսթիկրիսի հետ առանձին մնաց զայրութեամբ մը անոր նայեցաւ ու ըսաւ.

— Խե՞նդ ես դուն. ի՞նչ. առանց ինծի հարցնելու իմ կողմանէս խոստովանեց կրնես. իմ տէրութեանս տէ՛րը կը կարծես կոր ինքզինքդ որ աղջկանս եւ իմ վրայ իշխել կուզես առանց իմ հաճութեանս:

— Պա՛հ. ըսաւ հանդարտութեամբ մը Միսթիկրիս աւմեն բանէ առաջ իշխանուհւոյն սիրտը իջնցնել պէտք էր. Քաղաքականութեան մէջ երբեք փաղտան փայ չը մտածուիր: Ամեն օր իւր յատուկ խորհուրդն ունի:

— Բայց իմ խոստովանեց. կրկնեց արքայն, հիմա ի՞նչպէս կրնամ զանի ետ առնուլ առանց խոստովանեց ըլլալու: Սուլափէլ նաեւ իմ զաւկիս սիրտը ինձմէ դողող թշուառականէն ալ վրէժս առնուլ:

— Տէր. ըսաւ Միսթիկրիս իշխան մը երբեք իւր խոստովանեց ետ չառնուր. այլ զանի կատարելու ալ զանազան եղանակներ կան:

— Ատէ՛ ի՞նչ կը հասկցուի, ըսաւ Սուլափէլ:

— Ձեր վեհափառութիւնը, կրկնեց պաշտօնեայն. խոստացած է իւր աղջկան զինքը ամուսնացնել, կ'ամուսնացընենք զանի. բայց վերջն ալ հետեւել օրինաց համաձայն կը վարուինք:

«Եթէ պարոնութեան աստիճան չունեցող ազնուական մը արքունական ընտանիքէ իշխանուհւոյ մը սիրոյն արժաւնանալու փորձ փորձէ՝ «չ»-ա՞ր ալ պիտի բանտարկուի»:

«Եթէ է՞նչ մը ըլլայ յանդգնողը է՞նչա՞րար պէտք է կախուի»:

«Եթէ աննշան մարդ մը ըլլայ պէտք է շան մը պէս ծովը նետուի»:

Ար տեսնէք ահա տէր իմ որ շատ դիւրին է ձեր հայրական սէրն ու արքունական արդարութիւնը միանգամայն յայտնել: Սալերն այնքան շատ օրէնք ունի որ միշտ կրնանք զանոնք մեր ուզած կերպով գործածել:

— Ե՛ւ փարպետորդի ես Միսթիկրիս, ըսաւ Արքայն:

— Տէր, պատասխանեց մեր խոշոր մարդը՝ աւելի ուռեւ լով. չափազանց կը գովէք զեւ. ես քաղաքագետ մ'եմ միայն:

Շարն ընդ հուպ:

ՊԱՇՏՈՆԱԿԱՆ ՊԱՏԱՍԽԱՆԱՏՈՒ
Ա. ՀԵՎԱԶԻՐՃԵԱՆ

ՏՊԱՐՈՒԹԻՒՆ Ռ. Յ. ՔԻՐՔՃԵԱՆ
Կ. ՊՈԼԻՍ, ՖԻՆԱՆՍԱԵԼԱՐ